

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

بررسی وضع حقوقی پناهندگان

در حقوق موضوعه ایران و مطالعه تطبیقی آن

پایان نامه کارشناسی ارشد پیوسته

استاد راهنما : جناب آقای دکتر نجادعلی الماسی

استاد مشاور : جناب آقای دکتر داود باوند

نگارش از : سیدناصر اسعدی فیروزآبادی

تاریخ : ۱۳۷۶/۳/۱۸

شماره ثبت ۶۲
نسخه ۴

۱۵ / ۱۲ / ۱۳۷۷

مرکز اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

دانشکده معارف اسلامی و حقوق ————— مسؤول عقایدی که

نویسنده در این پایان نامه اظهار نموده است، نمی باشد.

کلیه حقوق ناشی از این اثر متعلق به دانشگاه اسام صادق (۱۳۷۶)

می باشد. و هر نوع استفاده از کل یا بخشی از آن مانعاً واگذاری به دیگر

مؤسسات، چاپ و مانند آن منوط به اجازه کتبی از دانشگاه می باشد.

- چکیده پایان نامه

موضوع: بررسی وضع حقوقی پناهندگان در حقوق موضوعه ایران و مطالعه تطبیقی آن

نگارنده در این تحقیق کوشیده است تا کلیه مقررات و قوانین راجع به پناهندگان در ایران را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و جایگاه حقوقی پناهندگان را در ایران تبیین نماید.

مطالعه تطبیقی موضوع به تطبیق پناهندگی در فقه اسلامی و حقوق موضوعه ایران اختصاص داده شده است. ابتدای حقوق ایران بر فقه اسلامی، وجود احکام و مقررات مفصل راجع به پناهندگی در فقه، اشاره صریح قرآن کریم و روایات اسلامی به حق «پناهندگی» و اهمیت تبیین جهات اشتراک و افتراق پناهندگی در حقوق موضوعه و فقه اسلامی و در نتیجه غنی تر شدن این رشته از حقوق، از جمله دلایل این تطبیق است.

این پایان نامه متضمن یک مقدمه، سه بخش و یک نتیجه به شرح ذیل است:

در مقدمه با ارائه تعریفی از پناهندگی، به جایگاه نظری و عملی این رشته از حقوق اشاره شده است.

بخش اول تحت عنوان «کلیات» قوانین راجع به پناهندگی و تحولات تاریخی پناهندگی را مورد بررسی قرار داده است.

در بخش دوم پایان نامه حقوق و تکالیف پناهندگان در ایران و مسائل حقوقی خاص آنان مورد مطالعه و تحلیل قرار داده شده است.

در بخش سوم این تحقیق، پناهندگی در فقه اسلامی مورد بررسی واقع شده و با حقوق موضوعه ایران مقایسه شده است. روشن شدن جهات اشتراک و افتراق پناهندگی در این دو مرجع و افتراق پناهندگان در این دو مرجع از نتایج این بخش است.

و پایان نامه با یک نتیجه گیری کلی از تمامی بخش ها و فصول به اتمام می رسد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	- مقدمه
۸	- بخش اول: کلیات
۹	فصل اول: بررسی اجمالی قوانین راجع به پناهندگی در حقوق ایران
۱۰	قسمت اول: قوانین خاص راجع به پناهندگان
۱۰	گفتار اول: آئین نامه پناهندگان
۱۲	گفتار دوم: قانون کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان و پروتکل آن
۱۷	گفتار سوم: اصل ۱۵۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۸	گفتار چهارم: آئین نامه صدور سند مسافرت پناهندگان سیاسی
۱۹	گفتار پنجم: آئین نامه پذیرش و ارزشیابی مدارک آوارگانی افغانی
۱۹	گفتار ششم: آئین نامه ارزشیابی مدارک و پذیرش معاودین عراقی داوطلب تحصیل در دانشگاههای ایران
۲۱	قسمت دوم: قوانین راجع به اتباع خارجه
۲۱	گفتار اول: اصول و مواد زیربط قوانین اساسی، مدنی، آئین داوری مدنی، امور حسبی و ثبت احوال
۲۲	گفتار دوم: آئین نامه زناشویی بانوان ایرانی با اتباع بیگانه
۲۳	گفتار سوم: آئین نامه استملاک اتباع خارجه و تصویب نامه آن
۲۴	گفتار چهارم: آئین نامه راجع به فوت اتباع بیگانه
۲۴	گفتار پنجم: قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران و آئین نامه اجرائی آن

۲۶ فصل دوم: تحولات تاریخی پناهندگی
۲۶ گفتار اول: پناهندگی در ادیان گذشته و دین اسلام
۳۰ گفتار دوم: پناهندگی در یونان و روم باستان
۳۱ گفتار سوم: پناهندگی در ایران
۳۸ - بخش دوم: حقوق، تکالیف، و مسائل حقوقی خاص پناهندگان
۳۹ فصل اول: حقوق و تکالیف پناهندگان
۴۰ قسمت اول: حقوق و آزادیهای پناهندگان
۴۰ گفتار اول: آزادی مذهبی
۴۱ گفتار دوم: حق مالکیت
۴۳ گفتار سوم: حمایت از مالکیت معنوی و صنعتی
۴۶ گفتار چهارم: عضویت در سندیکاهای حرفه‌ای
۴۷ گفتار پنجم: حق مراجعه به دادگاهها
۴۹ گفتار ششم: حق اشتغال
۵۰ گفتار هفتم: حق استفاده از خدمات بهداشتی، فرهنگی و اجتماعی
۵۳ گفتار هشتم: حق اقامت
۵۴ گفتار نهم: تعلیمات عمومی
۵۶ قسمت دوم: تکالیف پناهندگان
۵۶ گفتار اول: رعایت قوانین و مقررات
۵۸ گفتار دوم: رعایت امنیت ملی و نظم عمومی
۶۰ فصل دوم: مسائل حقوقی خاص پناهندگان

۶۰	گفتار اول: ورود پناهنده
۶۲	گفتار دوم: قبول پناهندگی
۶۷	گفتار سوم: احوال شخصی پناهنده
۷۶	گفتار چهارم: سند مسافرت
۸۱	گفتار پنجم: فوت پناهنده
۸۵	گفتار ششم: اتمام پناهندگی
۹۸	بخش سوم: پناهندگی در فقه اسلامی و مقایسه آن با حقوق موضوعه
۹۹	مقدمه
۱۰۲	گفتار اول: تعریف پناهنده
۱۰۶	گفتار دوم: ماهیت حقوقی پناهندگی
۱۱۱	گفتار سوم: انواع پناهندگی
۱۲۴	گفتار چهارم: حقوق و تکالیف پناهنده
۱۳۵	گفتار پنجم: طرق اتمام پناهندگی
۱۴۳	گفتار ششم: فوت پناهنده
۱۴۷	نتیجه
۱۴۹	فهرست منابع

پناهندگی، حتی است که بموجب آن هر کس که به علل نژادی یا مذهبی یا ملیتی یا عضویت در گروه‌های سیاسی یا اجتماعی، جان و یا حقوق بنیادین خود و یا خانواده‌اش را در خطر ببیند، می‌تواند به کشور دیگری پناهنده شود.^(۱) پناهندگی از جمله حقوقی است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر^(۲) مورد شناسائی قرار گرفته است و تمامی افراد بشر بدون هیچ‌گونه تبعیضی از لحاظ نژاد، مذهب و یا سرزمین اصلی، می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

حقوق پناهندگان به عنوان یکی از رشته‌های حقوق بین‌الملل خصوصی بویژه در دو دهه اخیر مورد توجه فراوان قرار گرفته است و تدریس آن به عنوان یک واحد درسی مستقل در برخی دانشگاه‌های اروپایی و آمریکایی آغاز شده است. لکن این موضوع در نوشتارهای فارسی کمتر مورد نظر و بررسی قرار گرفته است و تالیفات راجع به آن بسیار نادر است. آنچه در این رابطه، بر تعجب و تأسف نگارنده می‌افزاید این واقعیت است که کشور ایران در طول بیست سال گذشته، در سطح جهان، پذیرای بیشترین تعداد پناهندگان بوده است. حدود ۳ میلیون پناهنده افغانی و ۱/۵ میلیون پناهنده عراقی رقیمی است که با توجه به جمعیت کشور قشر عظیمی از جامعه ایران را تشکیل می‌دهد. بعلاوه برخورد انسان دوستانه دولت جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر اصول و ارزشهای اسلام و انقلاب است مسئله پناهندگان در ایران را نه تنها از جنبه کمی بلکه از لحاظ کیفیت برتر آن مد نظر قرار می‌دهد. به اذعان نماینده کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان در جمهوری اسلامی ایران، «پناهندگان در ایران از آموزش رایگان، بهداشت، آزادی رفت و آمد بهره‌مند بوده‌اند. علاوه بر این، پناهندگان از حمایت و مساعدت لازم برخوردار

۱- آئین نامه پناهندگان مصوب ۱۳۴۲ هیئت وزیران.

۲- ماده ۱۴ اعلامیه جهان حقوق بشر مصوب دهم دسامبر ۱۹۴۸ مجمع عمومی ملل متحد چنین مقرر می‌دارد: «هر کس حق دارد در برابر تعقیب، پناهندگی جستجو کند و در کشورهای دیگر پناه اختیار کند...»

گردیده‌اند که نیازهای اساسی و شماری از خواسته‌های آنها را برای تحقق راه حل پایدار جهت پایان بخشیدن به شرایط پناهندگی برآورده می‌کند.»^(۱)

بررسی وضع حقوقی پناهندگان در ایران، نه تنها پناهندگان را با حقوق و تکالیف و چگونگی حل مشکلات حقوقی خود آشنا می‌سازد، بلکه دولت و مسئولین ذیربط را نیز به وظایف و مسئولیت خطیر خویش آگاه می‌نماید. ضرورت و اهمیت این آشنایی و آگاهی، نگارنده را به انجام این تحقیق تحت عنوان «بررسی وضع حقوقی پناهندگان در حقوق موضوعه ایران و مطالعه تطبیقی آن» رهنمون ساخت. در اینجا لازم است جهت روشن شدن حدود و ثغور این موضوع، برخی مفاهیم موجود در آن تشریح گردد.

اولاً در این تحقیق وضع حقوقی پناهندگان مورد بررسی قرار خواهد گرفت. بنابراین پرداختن به جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و جامعه‌شناسی از موضوع بحث خارج است. ثانیاً، بررسی وضع حقوقی پناهندگان، مطابق آنچه در حقوق موضوعه ایران در این رابطه وجود دارد، صورت می‌پذیرد. منظور از حقوق موضوعه ایران، کلیه قوانین، آئین نامه‌ها و تصویب‌نامه‌هایی است که تاکنون راجع به پناهندگان در ایران به تصویب رسیده است بنابراین کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان مصوب ۱۹۵۱ و پروتکل مربوط به آن مصوب ۱۹۶۷، نیز که بموجب «قانون کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان و پروتکل آن» در سال ۱۳۵۵ به تصویب مجلس رسیده است، جزء حقوق موضوعه ایران محسوب می‌شود.

ثالثاً، مطالعه تطبیقی موضوع، به مطالعه تطبیقی پناهندگی در حقوق موضوعه ایران و فقه اسلامی اختصاص یافته است. ابتدای حقوق ایران بر فقه اسلامی، وجود احکام و مقررات مفصل

راجع به پناهندگی در فقه و اختصاص چندین صفحه از کتب فقهی به این مسأله^(۱) اشاره صریح قرآن به حق «پناهندگی»^(۲)، روایات بسیار راجع به پناهندگی و سیره عملی معصومین (ع) نسبت به این موضوع با توجه به نمونه‌های پناهندگی در تاریخ اسلام، تبیین جهات اشتراک و افتراق پناهندگی در حقوق موضوعه ایران و فقه اسلامی و در نتیجه غنی‌تر شدن این رشته از حقوق از جمله دلایل این تطبیق است.

بررسی منابع حقوق پناهندگان در ایران، تحولات تاریخی پناهندگان، حقوق و تکالیف پناهندگان، مسائل حقوقی خاص آنان نظیر مسائل مربوط به احوال شخصیه، تحصیل تابعیت، سند مسافرت، ازدواج، اتمام پناهندگی و فوت، و تطبیق بین پناهندگی در حقوق موضوعه ایران و فقه اسلامی در زمینه‌های تعریف پناهنده، ماهیت حقوقی پناهندگی، انواع پناهندگی، طرق اتمام پناهندگی، حقوق و تکالیف پناهنده و فوت پناهنده، موضوعات عمده و اساسی این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

نگارنده علیرغم بضاعت علمی قلیل، این پژوهش ناچیز را به عنوان گام‌های نخستین در این موضوع به جامعه حقوقی ایران تقدیم می‌نماید و امید آن دارد که ارباب فضل و کرم نواقص و معایب آن را تذکر داده و بدین ترتیب وی را رهین منت خویش نمایند.

در پایان، سپاس فراوان و بی حد خویش را به اساتید دانشمند و بزرگواری که راهنمایی و مشاوره اینجانب را بر عهده گرفته‌اند اعلام می‌نمایم.

۱- در جلد ۲۱ کتاب «جواهر الکلام» شیخ محمد حسن نجفی، حدود سی صفحه به مسأله پناهندگی اختصاص داده شده است.

۲- آیه ۶ سوره توبه چنین است «و اگر یکی از مشرکان از تو پناه خواست، به او پناه بده تا سخن خدا را بشنود. سپس او را به محل امنش بازگردان»

بخش اول: کلیات

فصل اول

بررسی اجمالی قوانین راجع به پناهندگی در حقوق ایران

در این فصل قوانین، آئین نامه‌ها و تصویب نامه‌هایی که راجع به پناهندگان تصویب شده است مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. هدف از این بررسی، آشنایی مختصر و کلی نسبت به مقرراتی است که بر مسئله پناهندگی و وضعیت قانونی پناهندگان در ایران حاکم می‌باشد. البته این نکته قابل ذکر است که قوانین راجع به پناهندگان در حقوق ایران، به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. دسته اول قوانینی است که بطور خاص و ویژه راجع به پناهندگان تصویب شده است و دسته دوم قوانینی را شامل می‌شود که در رابطه با اتباع خارجه به تصویب رسیده است و از آنجا که پناهندگان نیز جزئی از اتباع خارجه می‌باشند مشمول اینگونه قوانین قرار می‌گیرند. و ما در طی دو قسمت قوانین مذکور را بطور خلاصه مورد بررسی قرار خواهیم داد.

قابل توجه است که جهت دسترسی به نصوص قوانین فوق الذکر، از کتاب «مجموعه قوانین و مقررات حقوق بین الملل خصوصی»^(۱) و «حقوق پناهندگان»^(۲) استفاده و افر برده‌ام که بدین وسیله مراتب سپاس خود از نویسندگان محترم اعلام میدارم.

۱- ده نمکی، منصور. دلشاد، پاشا. مجموعه قوانین و مقررات حقوق بین الملل. چاپ آینده، بهار ۱۳۷۲.

۲- غبادی، شیرین. حقوق پناهندگان. تهران، گنج دانش، پائیز ۱۳۷۳.

قسمت اول: قوانین خاص راجع به پناهندگان

در این قسمت طی چند گفتار قوانین و آئین نامه‌های ویژه پناهندگان مورد بررسی مختصر قرار می‌گیرد.

گفتار اول: آئین نامه پناهندگان مصوب ۴۲/۹/۲۵

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۴۲/۹/۲۵ بنا به پیشنهاد شماره ۳۶۸۵ م - ۴۲/۹/۱۴

وزارت کشور آئین نامه پناهندگان را طی چهارده ماده و سیزده تبصره به تصویب رسانید. در آئین

نامه پناهندگان موضوعات ذیل از نظر قانونی مورد تبیین واقع شده‌اند:

الف - تعریف پناهنده

ماده اول آئین نامه پناهنده را فردی میدانند که به علل سیاسی، مذهبی، نژادی یا عضویت

گروه‌های خاص اجتماعی از ترس جان و شکنجه خود و افراد خانواده‌اش را تحت تکفل او

می‌باشد به کشور ایران پناهنده شود.

ب - طرق شناسایی پناهنده

بموجب ماده دوم آئین نامه پناهنده به سه طریق شناخته می‌شود: ۱ - عبور شخص از

منطقه مرزی به خاک ایران. ۲ - تقدیم درخواست از طریق یکی از خارجیان ساکن خارج از ایران

مبنی بر پناهندگی برای ورود به ایران. ۳ - تقدیم درخواست خارجیان مقیم ایران دایر به قبول

پناهندگی.

ج - مرجع رسیدگی به امور پناهندگان

این مرجع عبارتست از کمیته‌ای در وزارت کشور به نام «کمیته دائمی پناهندگان که تحت

نظر معاون وزارت کشور با حضور نمایندگان عالی رتبه وزارت امور خارجه، وزارت کار و امور

اجتماعی، ستاد ارتش، وزارت اطلاعات و نیروی انتظامی، مدیرکل سیاسی و رئیس اداره سیاسی وزارت کشور تشکیل می شود.

د - شرایط پذیرش پناهندگی

بموجب ماده چهارم آئین نامه پناهندگی موقعی پذیرفته می شود که از مراتب زیر اطمینان

حاصل گردد:

۱ - از تقاضای پناهندگی به ایران سوء نیت نداشته باشد. ۲ - منظور او از پناهندگی، اشتغال به کسب و کار نباشد.

۳ - حقوق و آزادیهای پناهنده پس از قبول پناهندگی (ماده هفت و تبصره های آن - تبصره های ماده سیزده).

و - تکالیف پناهنده و ضمانت اجرای آن (ماده هشت و نه)

ز - اخراج پناهنده

اگر کمیته دائمی تشخیص دهد که اوضاع و احوالی که در اثر آن پناهنده به ایران آمده از میان رفته است، پناهنده باید خاک ایران را ترک گوید، مگر این که دلائل کافی بر ادامه خطری که متوجه او است ارائه نماید. (ماده یازده) و پناهنده را نمی توان اجباراً به کشوری که در آنجا جان یا آزادی اش به علل سیاسی، نژادی، مذهبی یا تعلقش به بعضی گروه های اجتماعی در معرض خطر است، اعزام نمود.

ه - اعطای تابعیت به پناهندگان (ماده سیزده)

در پایان یادآور می شویم که بموجب تبصره ماده چهارده آئین نامه، مقررات این آئین نامه در مورد کلیه پناهندگان قطع نظر از نژاد و مذهب یا وطنشان یکسان اجرا خواهد شد. (اصل تساوی پناهندگان).

گفتار دوم: قانون کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان و پروتکل آن.

این قانون به صورت ماده واحده در جلسه روز چهارشنبه ۱۳۵۴/۱۰/۱۷ به تصویب مجلس سنا و در جلسه روز سه‌شنبه ۱۳۵۵/۳/۲۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بموجب این قانون کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان مورخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۱ مشتمل بر یک مقدمه و چهل و شش ماده و یک الحاقیه و یک ضمیمه و پروتکل مربوط به آن مورخ ۳۱ ژانویه ۱۹۶۷ مشتمل بر یک مقدمه و یازده ماده به تصویب رسید و اجازه مبادله اسناد تصویب آن داده شد. البته دو شرط محدود کننده نیز در این قانون آمده است که عبارتند از:

۱ - در تمام مواردی که به موجب این کنوانسیون پناهندگان مشمول مساعدترین رفتار معمول نسبت به اتباع یک دولت خارجی شده باشند، دولت ایران این حق را برای خود محفوظ میدارد که پناهندگان را از مساعدترین رفتار معمول نسبت به اتباع دولی که با آنان موافقت نامه‌های ناحیه‌ای و اقامت و گمرکی و اقتصادی و سیاسی دارد، بهره‌مند نسازد.

۲ - دولت ایران مقررات مواد ۱۷ و ۲۳ و ۲۴ و ۲۶ را صرفاً به صورت توصیه تلقی می‌نماید، اکنون در دو مبحث کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان و پروتکل آن را مورد بررسی قرار میدهیم:

مبحث اول: کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان (۲۸ ژوئیه ۱۹۵۱)

این کنوانسیون مشتمل بر ۴۶ ماده و در ضمن یک مقدمه، هفت فصل، یک الحاقیه و یک ضمیمه در ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۱ به تصویب رسید. این کنوانسیون مهمترین منبع حقوق پناهندگان در حقوق بین الملل و حقوق ایران است. این کنوانسیون در جریان کنفرانس نمایندگان تام‌الاختیار که بر اساس قطعنامه (۷) ۴۲۹ مجمع عمومی تشکیل شده بود، به تصویب رسید.

کنوانسیون ۱۹۵۱ علیرغم محدودیت‌های زمانی و جغرافیایی خود، بصورت جهانی و بین‌المللی درآمد و هر چند بخش‌هایی از آن کاملاً تحت شرایط دوران پس از جنگ قرار دارد لیکن همچنان بصورت یکی از معتبرترین ضوابط بین‌المللی مربوط به پناهندگان باقی مانده و امروزه بالغ بر یکصد و بیست کشور بدان پیوسته‌اند.^(۱)

در مقدمه کنوانسیون مبنای تصویب کنوانسیون را نکات ذیل بیان داشته است:

۱- اصل عدم تبعیض بین افراد بشر در استفاده از حقوق بشری و آزادیهای اساسی، که در منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد تاکید قرار گرفته است.

۲- علاقه مندی سازمان ملل متحد نسبت به وضع پناهندگان و تلاش در جهت تضمین حقوق پناهندگان.

۳- ضرورت تجدیدنظر در موافقت نامه بین‌المللی قبلی مربوط به وضع پناهندگان.

۴- ضرورت همکاری بین‌المللی دول از طریق شناسایی جنبه اجتماعی و بشردوستانه مسئله پناهندگان تا اینکه تعهدات فوق‌العاده اعطای حق پناهندگی موجب تشنج بین دولتها نشود.

در پایان مقدمه، کمیسر عالی ملل متحد در امور پناهندگان را عهده‌دار نظارت بر اجرای

کنوانسیونهای بین‌المللی مربوط به پناهندگان دانسته و به ضرورت همکاری دولتها با کمیسر عالی اذعان می‌نماید.

فصل اول تحت عنوان مقررات عمومی به مسائل ذیل پرداخته است:

۱- تعریف اصطلاح «پناهنده» از دیدگاه کنوانسیون

۲- وظایف کلی پناهنده. ۳- عدم تبعیض بین پناهندگان نسبت به اجرای مقررات کنوانسیون.

۴- آزادی مذهبی ۵- حقوقی که خارج از حدود یک کنوانسیون اعطا می‌شود. ۶- منظور از

۱- صفایی، جواد. توسعه و تحول حقوق پناهندگان، ص ۸۴.

اصطلاح «در شرایط یکسان» در کنوانسیون. ۷- معافیت از عمل متقابل. ۸- معافیت از اقدامات استثنائی. ۹- اقدامات موقتی. ۱۰- ادامه اقامت پناهنده ۱۱- توجه خاص به ملوانان پناهنده.

فصل دوم کنوانسیون تحت عنوان «وضع حقوقی» به موضوعات مربوط به احوال شخصیه، اموال منقول و غیر منقول، مالکیت معنوی و صنعتی، حق عضویت و حق مراجعه به دادگاهها پرداخته است. در فصل سوم با عنوان «مشاغل انتفاعی» به مسائل مربوط به اشتغال با دستمزد، اشتغال به کارهای آزاد و حرفه‌های آزاد علمی اشاره شده است.

«رفاه و آسایش» عنوان فصل چهارم این کنوانسیون است که به موضوعات جیره بندی، مسکن، تعلیمات عمومی، امور خیریه دولتی و قوانین کار و بیمه اجتماعی می‌پردازد.

فصل پنجم و ششم کنوانسیون به مسائل راجع به اقدامات اداری، اجرائی و موقتی از قبیل، مساعدت اداری، آزادی رفت و آمد، اوراق هویت، اسناد مسافرت، مالیات و عوارض، انتقال دارائی، کسب تابعیت و همکاری مقامات ملی با ملل متحد پرداخته است.

موضوعاتی نظیر: هل اختلافات ناشی از تغییر یا اجرای کنوانسیون، امضاء، تصویب و الحاق به کنوانسیون، مقررات مربوط به تسری اجرای کنوانسیون، رزروها، تاریخ اجراء، فسخ کنوانسیون و تجدیدنظر در کنوانسیون از مسائلی است که تحت عنوان «مقررات نهائی» در فصل هفتم کنوانسیون آمده است.

بخش «الحاقیه» و «ضمیمه» کنوانسیون به بررسی مقررات راجع به صدور سند مسافرت و ارائه نمونه سند مسافرت پرداخته است و در این رابطه مقررات نسبتاً جامعی وضع نموده است. و شاید به همین علت و نیز به دلیل ضرورت صدور سند مسافرت باشد که این قسمت از کنوانسیون بیشتر از سایر قسمتهای آن توسط کشورهای عضو عملاً اجرا گردیده است و حتی تعدادی از کشورهای غیر عضو کنوانسیون نیز آن را به رسمیت شناخته‌اند.

مبحث دوم: پروتکل مربوط به وضع پناهندگان

(۳۱ ژانویه ۱۹۶۷)

جریان تصویب این پروتکل را از کتاب «توسعه و تحول حقوق پناهندگان»^(۱) نقل نموده، سپس به بررسی مختصر مطالب آن می‌پردازیم.

«کنوانسیون ۱۹۵۱ از نظر زمانی به رخدادهای قبل از اول ژانویه ۱۹۵۱ و از نظر جغرافیایی به قاره اروپا محدود بود، در حالی که اساسنامه UNHCR^(۲) هیچ یک از این محدودیت‌ها را به همراه نداشت. همین امر خصوصاً با بروز مسئله پناهندگی در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ مشکلاتی را بوجود آورده بود که در جلسات کمیته اجرایی UNHCR در سالهای ۱۹۶۴ و ۱۹۶۵ مکرراً مطرح گردید. به همین مناسبت یک گردهمایی بین المللی تحت عنوان «کنفرانس بررسی جنبه‌های حقوقی مسئله پناهندگی در کنفرانسیون ۱۹۵۱ و اساسنامه دفتر کمیساریای عالی ملل متحد در امور پناهندگان» در آوریل ۱۹۶۵ در شهر بلاجیوایتالیا برگزار شد. این کنفرانس متشکل از ۱۳ متخصص حقوقی از کشورها و متخصصان حقوقی UNHCR بود که پیش نویس پروتکلی به منظور حذف محدودیت زمانی اول ژانویه از کنوانسیون را تهیه نمود. کمیسر عالی گزارش این کنفرانس به همراه متن پیش نویس را به کمیته اجرایی و کشورهای عضو کنوانسیون ارسال نموده و گزارش این کنفرانس به همراه متن پیش نویس را به کمیته اجرایی و کشورهای عضو کنوانسیون ارسال نموده و گزارش را با اصلاحات چندی به شورای اقتصادی اجتماعی فرستاد. شورای اقتصادی اجتماعی در اجلاس پنجاه و یکم خود با تصویب متن پروتکل آن را به مجمع عمومی

۱- صفایی، جواد. همان‌صص ۹۱-۹۲.

۲- UNHCR «United Nations High Commissioner for Refugees» بمعنی «کمیساریای عالی ملل متحد برای پناهندگان» است که مجمع عمومی در سال ۱۹۵۰ طی قطعنامه شماره (۷) ۴۲۸، اساسنامه آن را به تصویب رسانید و از سال ۱۹۵۱ کار خود را آغاز کرد.

مفاد بند دوم از بخش ب از ماده اول کنوانسیون افزایش یافته باشد.» سایر مواد پروتکل مقررات نسبتاً مشابهی نسبت به آنچه در کنوانسیون ذکر شده است در رابطه با موضوعات همکاری مقامات ملی با ملل متحد و حل اختلاف، الحاق، مقررات مربوط به دول فدرال، رزروها و اعلامیه‌ها، فسخ و ... وضع نموده است.

این نکته قابل توجه است که پروتکل ۱۹۶۷ مفاد کنوانسیون ۱۹۵۱ را نیز شامل گردیده و بموجب ماده پنجم پروتکل علاوه بر کشورهای عضو کنوانسیون، هر عضو دیگر سازمان ملل متحد نیز میتواند به آن ملحق گردد. لذا پروتکل مزبور یک معاهده حقوقی مستقل است و پیوستن به آن لزوماً بمعنی پیوستن به کنوانسیون نمی‌باشد.

گفتار سوم: اصل ۱۵۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

قانون اساسی هر کشور در رأس قوانین آن کشور است. با عنایت به این نکته اختصاص یک اصل در قانون اساسی کشور ما به موضوع پناهندگان دلیل بر توجه ویژه و خاص کشور ایران به حقوق بشر و مسائل نوع دوستانه و انسان دوستانه است.

بموجب اصل ۱۵۵ قانون اساسی:

دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد. مگر اینکه بر طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شود.

پناهندگی سیاسی در قوانین ایران تعریف خاصی ندارد. به عبارت دیگر در قوانین ایران تعریف خاص از پناهندگی سیاسی ارائه نشده است. ولی با عنایت به کنوانسیون ۱۹۵۱ و آئین نامه پناهندگان مورخ ۴۲/۹/۲۵ میتوان پناهنده سیاسی را این گونه تعریف کرد: